

extra-geld dat zij ontvingen, toch niets kopen.

Voor het overige veranderde er niets.

★

Het jaar '45 bracht een nieuwe gevoelige verlaging van de *padi*-oogst: van 6,9 tot 5,6 mln ton. Er was dus nòg minder *beras* om te distribueren. In Djakarta kostte de rijst op de zwarte markt in februari f 6,50 per kilo, in Bandoeng eind maart f 4, eind april f 2,25, twee weken later f 3,50, en ook 'de andere artikelen', noteerde Bouwer, waren toen 'naar verhouding' gestegen. Op 16 juli (later in mei en in juni was de prijs van *beras* op de zwarte markt weer wat gedaald) schreef hij:

'Het loopt weer spaak met de rijstdistributie. In sommige wijken is vandaag slechts een deel van het dagelijks rantsoen uitgereikt, aangevuld met *ketan* (kleefrijst)¹, *djagoeng* (mais), *oebi* (*sweet potato*) of *gaplek* (gedroogde zetmeelknollen)², welke artikelen van nu af aan regelmatig zullen worden gedistribueerd. Het militair bewind heeft ernstige moeilijkheden met de opvoeding van rijst, die bij lange na niet opbrengt wat het zich gedacht had. Vele landbouwers hebben het bijltje er bij neergelegd, zolang zij hun rijst voor 12 cent per liter³ aan [het] gouvernement moeten afstaan, terwijl zij er op de zwarte markt eigenlijk net zoveel voor kunnen krijgen als zij zelf willen, indien zij het maar transporteren kunnen. Nu dat onmogelijk is, verbouwen zij precies zoveel als zij voor zichzelf en hun gezin nodig hebben. De landbouwers die nog wel bereid zijn om meer te verbouwen, houden . . . een groot deel achter voor verkoop op de zwarte markt. Wat nog binnenkomt bij de verzamelkantoren van het gouvernement, kan (en dat is de derde belemmerende factor) bij gebrek aan transport niet over de districten verdeeld worden. Bandoengs voorraadkamer is het Cheribonse, waar (naar men zegt) vrij behoorlijke voorraden op transport wachten. De Japanners hebben zelfs leger-*trucks* ingezet voor dit vervoer en voorzien zolang in het tekort door distributie van de genoemde artikelen. Intussen ligt de rijstvoorziening in de war. Zwarte handelaren hebben daarvan direct gebruik gemaakt. De rijstprijis steeg vandaag tot f 2,60 per liter.⁴

17 juli. Een jaar geleden zou het nog met terreur zijn gegaan, nu gaat het met omkoperij. De *Tjahaja*⁵ publiceert vanavond een officiële mededeling, dat de landbouwers die nog binnen deze maand de vastgestelde hoeveelheden rijst bij

¹ geklonterde rijstkorrels, soms van slechte kwaliteit ² Dit waren *cassave*-knollen. ³ 15 cent per kilo ⁴ Per kilo f 3,25. In Djakarta schommelde in die tijd de zwarte marktprijs per kilo tussen f 3,75 en f 6,25. ⁵ een in Bandoeng verschijnend inheems dagblad